

ECOURI HOMERICE ÎN ÎNTÂLNIREA GABRIELEI ADAMEȘTEANU

ALEXANDRA CIOCÂRLIE*

Prelucrare a unei nuvele din volumul *Vară – primăvară* (1989), romanul *Întâlnirea* al Gabrielei Adameșteanu a îmbrăcat mai multe forme între 2003 și 2013. Cartea este dedicată unchiului autoarei, cel care, fără a ști, i-a „modelat viața din depărtare”. Plecat la Roma în 1939 ca bursier al Școlii române de acolo, prezență marcantă în comunitatea științifică italiană, arheologul Dinu Adameșteanu constituie modelul personajului central. Mottoul preia o însemnare din jurnalul lui Mircea Eliade din 1 ianuarie 1960 care proclamă că „fiecare exilat e un Ulise” în periplul lui spre Itaca, veritabil drum „spre Centru”. Șansa de a fi un alt erou legendar se oferă oricărui pribeag prigonit de „Puterile care hotărăsc destinele istorice”, dar numai dacă se dovedește în stare „să pătrundă sensul ascuns al rătăcirilor lui și să le înțeleagă ca pe o lungă serie de încercări inițiatice”, piedici în calea către casă. Un astfel de demers presupune „a vedea semne, înțelesuri ascunse, simboluri în suferințele, depresiunile, ariditățile” cotidiene, ceea ce permite a „construi o structură” și a „citi un mesaj în curgerea amorfă a lucrurilor și-n fluxul monoton al faptelor istorice”. După cum mărturisește prozatoarea în *Limitele rescrierii*, text explicativ inclus în anexa ediției din 2003, romanul pe tipar odiseic este inspirat dintr-o relatare a lui Mihai Botez, disident care a obținut azil politic în S.U.A. în 1988. Punctul de pornire îl reprezintă istoria unui emigrant rus care și-a vizitat țara de origine după mulți ani petrecuți pe meleaguri străine. La sosire a fost primit de un grup de indivizi necunoscuți, fără a-și da seama dacă erau rudele lui uitate ori agenți însărcinați să îl urmărească, dacă a intrat într-o casă obișnuită sau într-o locuință conspirativă în folosința K.G.B.-ului. Întors la viața occidentală, a păstrat această incertitudine determinată de „percepția unei realități insolite pentru el” ori, poate, de „inducerea unei stări paranoice”. Bizara poveste spusă de Mihai Botez răspunde, afirmă scriitoarea, unor „obsesii personale, necoagulate”.

* C.S. II, Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”; e-mail: aciocarlie@gmail.com.

Protagonistul romanului este biologul Traian Manu, rămas în străinătate după al Doilea Război Mondial, directorul unui institut de cercetare din Napoli, invitat să țină o conferință în România în 1986. Revenirea în țară se desfășoară sub semnul *Odiseei*, prototipul antic al recuperării originilor după o îndelungă despărțire de locurile natale. Încă din adolescență, când dădea meditații la greacă și latină (cap. 2, 17), *Odiseea* era cartea predilectă a lui Traian, mai pe gustul său decât *Iliada* pentru că are *happy-end* și conține călătorii în ținuturi îndepărtate, obiectul aspirațiilor tuturor celor de aceeași vârstă (cap. 17). A deprins-o pe de rost, declară el cu mândrie în mai multe ocazii: „Pe la 16 ani lectura mea preferată era *Odiseea*, o știam pe dinafară” (2), „Am citit de atâtea ori *Odiseea*, încât o știam, de mic, pe dinafară” (cap. 17). Toți apropiații îi cunosc opțiunile livești: Christa, soția nemțoaică reticentă la ideea deplasării în România („...nu te sfătuiesc să începi și acolo unde te duci cu veșnica ta *Odisee*” – cap. 2), Daniel, nepotul primei iubite a savantului („Cartea preferată a lui Traian, *Odiseea*” – cap.14), Giulia, studenta italiană silitoare („*Odiseea!* Cartea dumneavoastră favorită” – cap. 17), profesorul Stan, fostul coleg ajuns academician și colaborator al Securității („...la despărțire mi-a recitat din *Odiseea*, își amintise, din tinerețea noastră comună, că este cartea mea favorită” – cap. 21). Înainte de a lua avionul spre București, Traian se gândește cu emoție la copilărie în timp ce rememorează „versurile lui Homer care curg mecanic” (cap. 6). La întoarcere, le declamă din poem confrăților italieni învăluindu-i în „sunetele ciudate ale acestei limbi de mult moarte” și le spune că odinioară și-a ales ca lucrare de an să reconstituie descinderea în lumea de apoi pe baza informațiilor din literatura greacă (cap. 21). S-ar zice că fascinația epopeii este definitorie pentru condiția exilatului anticipând părăsirea căminului, după cum și gravura îngălbenită cu chiparoși și ruine din albumul despre Roma descoperit în casa Dobrotă cu ani în urmă (cap. 2) îi anunța traseul existențial: „Cum viitorul ni se prefigurează prin întâlniri întâmplătoare, îmi amintesc, de pildă, că mă tot uitam într-un album cu gravuri despre monumentele Italiei” (cap. 31). În mod semnificativ, romanul înapoierii în locul unde s-a născut a celui atras dintotdeauna de parcursul spre Itaca este presărat cu pasaje din *Odiseea*, în traducerea lui George Murnu sau reformulate prin parafrizare.

Cel mai des se face referire la cântul al XI-lea, călătoria lui Ulise în Hades, întreprinsă la îndemnul lui Circe spre a-și afla soarta de la profetul Tiresias. „Drumul spre casă”, primul capitol din secțiunea „Plecarea”, restabilește din crâmpieie un „vis sâcăitor” recurent al lui Traian Manu în

Italia. În reveria cu accente de coșmar se ivesc sporadic, pe lângă figurile controlorilor din tren, ale vameșilor și grănicerilor, chipuri ale rudelor și cunoscuților de demult și imagini ale unor locuri familiare din trecut. Decorul este sumbru, apăsător, plin de indicii funebre: câinii mișună peste tot, prin bezna udă se întrevăd brazi și chiparoși, în interior sunt lumânări, coșciuge și oglinzi acoperite. Oamenii strănși la parastas șușotesc între ei toți deodată, iar vocile li se suprapun. Strigată zadarnic de trei ori cu glas inaudibil dintr-un trup care nu lasă umbră, mama stă încremenită, cu capul întors, fără a-și recunoaște fiul. Într-un târziu, se uită uimită la el întrebându-l „Ce vrei, străine?”, pentru ca la răspunsul „Cine să fiu? Sunt eu!”, să zâmbească trist și să dea a lehamite din mână: „Ce bine ar fi să fii tu, dar n-ai cum! [...] Dacă ai fi tu, ai fi *Dincolo!* Ai fi ca mort!”. Năluca maternă oferă parcă o replică a Anticleei pe care Ulise încearcă în trei rânduri s-o cuprindă în brațe pentru a simți că alunecă de fiecare dată, inconsistentă ca umbra sau ca visul. Semnele rău-prevestitoare se întretaie cu extrase din *Odiseea*, cum ar fi zugrăvirea hotarului celeilalte lumi cufundate în *ceață și întuneric*, elemente distinctive mereu reluate în narațiune: „*Ajunserăm la capătul de apă/ pe-afundul ocean, unde-i orașul cimerian, poporul cel de-a pururi/ învăluit în ceață și-ntuneric, că-n veci nu-l vede luminosul soare*”. Revin interpelările succesive ale eroului angajat în anevoioasa traversare din regiunea oamenilor vii în cea a defuncțiilor, formulate de Tiresias, Anticlea ori Ahile: „...*cine te-a pus, străinule, să faci un asemenea drum pe ceață și pe întuneric*”, „...*dar există oare în viață ceva mai greu de făcut decât drumul pe care singur ți l-ai ales prin ceață și întuneric?*”, „*Doar nu e nimic mai greu de făcut decât să vii de acolo aici, prin ceață și prin întuneric*”. Amestecul de neliniște și speranță al emigrantului pe punctul de a-și revedea țara părintească răzbate din fraze cu ecouri homerice: „...*mai bine renunță, sărmanul de tine, la drumul spre pietroasa Ithacă decât să tot rătăcești ani de zile prin ceață și întuneric spre locul unde nu te mai așteaptă nimeni*”; „*Au să te recunoască? N-au să te mai recunoască, după atâția ani de când pribegești singur prin întuneric și ceață?*”

Reper constant la începutul romanului, citatele și parafrazările din cântul al XI-lea al *Odiseei* apar și în alte secvențe importante. În capitolul „Accidentul” din secțiunea „Acasă”, înainte de a înfățișa moartea stupidă într-o noapte de beție a lui Mihnea, colegul său de facultate, Daniel deschide *Odiseea* la cele dintâi cuvinte spuse lui Ulise de duhul lui Ahile: „*Mai e ceva mai greu să faci sărmane/ cum ai putut să vii tu pe tărâmul lui Pluto/ unde-și au lăcașul morții nesimțitori/ bicisnicele umbre de oameni*

răposați?” La limita dintre veghe și vis, într-o scenă corespunzătoare celei din deschiderea cărții, Daniel caută să-și reprezinte „cum ar arăta tărâmul lui Hades” dacă ar coborî după disparuții dragi lui și își imaginează în ce fel i s-ar adresa luntrașul mitic: „Al cui ești? [...] m-ar întreba Caron, lovind cu vâslele reci, lunecoase, apa Acheronului, atât de întunecată, încât nu se oglindește în ea nicio umbră [...] Nimic altceva în jur decât clipocitul nevăzut al apei negre gata să smulgă de lângă mal luntrea, tocmai când [...] aș întinde piciorul ca să mă prăbușesc în adâncurile fără fund”. Capitolul denumit în versiunea din 2003 „Telemac în regatul lui Pluton” marchează legătura de profunzime, filiația spirituală, dintre Traian și Daniel, amândoi intrați în contact cu domeniul tenebros al celor decedați. Tânărul, care declara la pomenirea de trei luni a bunicii că a început să-l aștepte pe fostul logodnic al acesteia de când era mic și a auzit povești despre ei (cap. 10), ar vrea să-l întrebe pe vizitator la aeroport nu doar „când ai să vii iar în țară?”, ci și „când ai să mă chemi la tine *Dincolo*, în cealaltă lume?”, fiind conștient că în orice situație își va continua așteptarea, cum o făcea deja de atâta vreme (cap. 20). Speră până în ultima clipă că Traian va sesiza la rândul său înrudirea, chiar identitatea dintre ei: „Să-și dea seama măcar acum, în al treisprezecelea ceas că eu eram el, cel din fotografia sepia [...] pe care o păstra Buni la oglindă [...] Eram el, care nu plecase, eram el, care avea să se întoarcă”. Întâlnirea multdorită ar semnifica „*un ritual, povestea trecerii torței și a încercării disperate de a o prelua*”, postulează solemn Daniel cu o expresie din *Jurnalul de la Păltiniș*, ultima sa carte preferată (cap. 32).

În „Daruri la plecare” din secțiunea „Întoarcerea”, capitol ce prezintă decolarea întârziată a aeronavei spre Italia și îmbulzeala însoțitorilor cu daruri de prost gust și solicitări agasante, sunt reproduse vorbele de întâmpinare rostite de Tiresias: „*Mărite al lui Laerte fiu, Ulysse,/ Prea iscusite, de ce-ai lăsat, sărmane./ A soarelui lumină și ai venit/ Să-i vezi pe morți și jalnica lor țară?*” După eșecul incursiunii românești, Traian are o reacție de respingere transpusă în termeni cu răsrângerii homerice: „...vreau să mă întorc mai repede la mine acasă, nu vreau și nici nu pot să-mi pierd vremea, încercând să înțeleg ceea ce nu e de înțeles, *atunci de ce ai mai venit, străine, aici, pe ceață și pe întuneric?*” În sfârșit, mai multe trimiteri la cântul al XI-lea din *Odissea* figurează în „Oameni de încredere” - contopire a capitolelor „Adevărata Ithacă” și „Ulise crede în prietenie” din ediția din 2003. La revenirea în Italia, când le arată colaboratorilor săi „diferențele cele mai șocante dintre lumea noastră și lumea aceea” unde s-a simțit străin și a fost tratat ca atare, Traian scoate în evidență contrastul vizual

dintre occidentul viu și strălucitor și un „univers în culori șterse, ca un film alb-negru”. Drept ilustrare, citează din nou în formă ușor schimbată descrierea hotarului celeilalte lumi din *Odiseea*: „*Sosind la capătul de dincolo al apelor, la poporul cimerian, pururi învelit în ceață și întuneric pe care în veci nu-l vede soarele*”. Odată adusă discuția pe acest teren, le explică foștilor studenți interesul său statornic pentru epopee, preocuparea pentru drumul spre celălalt tărâm recompus din surse literare eline. Vorbindu-le despre lucrarea pe care a scris-o impulsionat de „curiozitatea morbidă a adolescenței, cea bântuită de ideea sinuciderii și de tot soiul de întrebări definitive”, insistă asupra dezamăgirii de a constata sărăcia relatărilor despre zona subpământeană după începutul promițător, reluat cu mici modificări, al cuvântării lui Ahile în Hades: „*mai e ceva mai greu să faci, sărmane?/ cum ai putut să vii tu pe tărâmul lui Pluto/ unde-și au lăcașul morții, bicisnicele umbre?*” Comentariul care pune în relief absența oricărui „detaliu concret despre regatul Proserpinei” vizează, parcă, și țara de proveniență a lui Traian din zona obscură a Europei: „Lumea umbrelor, lumea de dincolo, nu poate fi înțeleasă, nici povestită”. Angoasanta scenă din aeroport la plecarea din România, înlesnită de pretins serviabilul văr Victor pus de Securitate pe urmele invitatului, se află în concordanță cu dificultățile la sosirea în București. Atunci a fost așteptat de figuri „egal de necunoscute”, teoretic descendenții rudelor și amicilor din prima parte a vieții, în stare să-i trezească doar nedumerirea: „Oare cine sunt toți acești oameni? [...] Sunt oare chiar urmașii celor care mi-au fost cândva apropiați [...] Sau sunt doar niște străini, pregătiți să joace acest rol?” Deruta a sporit în momentul stânjenitor al controlului vamal rezolvat prin intervenția eficientă a profesorului Stan, om al regimului. Vizita la institutul condus de acesta s-a încheiat prin mărturisirea sa la ieșirea din clădire, confesiune travestită în declarația lui Ahile că ar fi preferat o viață anonimă faimei în Hades: „*Mai bine-aș vrea să fiu argat la țară/ la un sărac cu prea puțină avere/ decât aici în iad să fiu mai mare*”. În noile împrejurări, derizorii, tulburătoarea renunțare la idealul eroic asumată de cel mai brav dintre ahei, capitulare a forței în fața abilității de a supraviețui a lui Ulise, exprimă doar inconvenientele compromisului făcut de un ins cu funcții înalte, carierist dubios care stârnește compasiunea lui Traian și disprețul mult mai lucidei Christa.

Dacă primul capitol al romanului stă sub semnul cântului al XI-lea din *Odiseea*, în cel de-al doilea, „Autostrada spre Roma” – intitulat în ediția din 2003 „Callypso îmbătrânind” –, apar alte referințe relevante la poemul epic. Christa e martoră a coșmarurilor exilatului înțesate de vorbe

ininteligibile în română, visuri rele împărtășite cu cei aidoma lui despre „aceeași călătorie periculoasă” în care „unii sunt prinși în fosta țară și nu mai pot să se întoarcă, alții sunt fericiți pentru că rudele și prietenii îi așteaptă în gară, cu flori”. Se străduiește să-l prevină asupra primejdiilor voiajului proiectat: „Plecarea asta te-a întors pe dos, dormi agitat, sunt convinsă că ai coșmaruri [...] te torturezi singur [...] o prudență elementară ar trebui să te oprească să-ți iei astfel de riscuri, chiar dacă e vorba de țara ta”. Traian nu-i poate desluși prea bine atracția lăuntrică spre acel teritoriu al „unor neamuri proaste cu care se jenează să fie văzut în lume”, desemnat prin sintagma „*țara care a fost a noastră, dar nu mai e a nimă-nui*” din scrisoarea fatidică trimisă din Paris de Cioran lui Noica, motiv al încarcerării celui din urmă. În schimb, el reia secvența din primul cânt al *Odiseei* în care Atena îi descrie lui Zeus captivitatea lui Ulise la Calypso, accentuând dorința sa mistuitoare de a mai zări Itaca, în pofida echivalenței presimțite între regăsirea patriei și finalul vieții: „*Dar el ar vrea măcar și fum să vadă ieșind din țara lui și-apoi să moară*”. Venită din spațiul teutonic în cel mediteranean, soția înțelege legătura indestructibilă a bărbatului cu pământul unde a deschis ochii pentru prima oară: „Oricât de mulți ani ai trăit aici, țara ta va rămâne pe veci tot cea din care ai plecat!” Declamatorul epopeii ajunge să se întrebe „Să-l cunoască Homer și Christa mai bine decât se cunoaște el pe sine?” Mai multe decupaje din cântul al V-lea al *Odiseei* recitate de Traian nevastei sale fără aptitudini pentru greaca „nesuferită”, servesc la clarificarea relațiilor dintre ei. Mai întâi, se face auzită punerea în gardă a lui Calypso către Ulise cu privire la pericolele navigației spre Itaca: „*Așadar, vrei acum să pleci acasă, în țara ta? Mergi cu bine! De-ai ști tu însă cât ai să mai suferi/ Nainte de-a sosi la tine-n țară/ Ai sta cu mine – aici, în casa asta*”. Urmează reproșul făcut de nimfă lui Hermes, mesagerul trimis s-o anunțe că trebuie să-l elibereze pe Ulise, și resemnarea ei în fața poruncilor divinității supreme: „*Zeilor, răi sunteți voi, mai geloși decât orice făptură/ Neîndurați v-arătați cu o zeiță care pe față/ Iubi un bărbat muritor [...]/ Vai însă, nimeni din ceilalți zei nu poate să-nfrunte/ Pe furtunaticul Zeus ori voia să-i zădărnicească!/ Ducă-se dară pe unde va vrea și-l îndeamnă acela!*”. Înstrăinarea afectivă a personajului modern de partenera lui se lasă intuită întrucâtva chiar din imaginea lui Ulise pe țărni cuprins de nostalgia căminului dar și de lehamitea amoroasă: „*Tânjind își irosea viața cea dulce și ofta de dorul țării de când se săturase de zeiță*”. Chiar dacă nu își mai închipuie viața fără cicălitoarea Christa, Traian se gândește tot timpul la escapada

lui de unul singur: „Mintea îi stă acum doar la călătoria asta inutilă, la acel ținut sălbatic”. Bântuită de propriile amintiri din Germania nazistă în timpul războiului care i-a răpit întreaga familie, dar fără a simți nevoia de a revedea străzile copilăriei, Christa lansează de la început un avertisment esențial care risipește totodată și iluzia majoră pe care se întemeiază *Odiseea*: „Nu te poți întoarce într-un loc sperând că te întorci în timp [...] Ceea ce vrei tu să regăsești nu mai există nicăieri altundeva decât în mintea ta” (cap. 4). Ulterior, aceeași Christa va descifra insatisfacția trăită de Traian în România, mai ales după pierderea bilețelului cu adresele celor care i-au audiat conferința, în fapt subtilizate de vărul Victor în serviciul Securității: „Nemulțumirile tale provin din așteptări nerealiste, ceea ce ți-am spus, de altfel, și când ai plecat: ceea ce crezi c-ai să găsești acolo nu mai există nicăieri altundeva decât în mintea ta! [...] Locurile, lucrurile se schimbă odată cu oamenii, deși sunt mai rezistente ca ei” (cap. 27).

În capitolul „Scrisorile Christei”, la capătul drumului la Roma de unde urmează să se imbarce spre București, expatriatul decis să se ducă acolo în pofida rezervelor soției contemplantă peisajul scăldat în lumină orbitoare. Simte „vibrația emoțională” când recunoaște ceva ce vine din străfunduri precum „amintirile copilăriei din țara depărtată”, senzație iscată și de un fragment din cântul al IX-lea al *Odiseei* care se scurge „mecanic, indiferent de golul speriat din el”. E vorba de destăinuirea identității lui Ulise în fața feacilor prin desemnarea ținutului de baștină totodată aspru și dulce: „*Pietroasă, aspră-i Ithaca, / dar ca mamă bună crește feciori voinici / și-apoi nimic mai dulce ca țara ei nu pot vedea pe lume*”. Aceleași versuri vor fi evocate în capitolul „Logodnică de-a pururi, soție niciodată” chiar în deschiderea expunerii lui Traian, în fața proaspăt căsătoriților Giulia și Antonio, despre expediția defel banală în țara unde și-a început viața și i-au rămas părinții, frații și iubita, pianista Ana Maria, moartă recent fără îngrijiri medicale. El are prilejul să ofere câteva lămuriri despre fixația sa homerică: își precizează preferința pentru *Odiseea* exotica și cu final luminos în dauna *Iliadei* războinice sau deconspiră motivul prozaic al interesului pentru limbile clasice în care adolescentul nevoit să urmeze Seminarul teologic fără taxe vedea un vehicul spre profesia didactică în aparență mai profitabilă și mai atrăgătoare. Stihurile cu privire la dezvăluirea pământului jinduit sunt adnotate, s-ar zice, prin considerațiile lui Traian despre persistența dorului de casă: „Când pleci dintre ai tăi [...] în tinerețe, rămâi să te lupți pe viață cu nostalgia. De când am plecat, am continuat în toți acești ani să mă visez noaptea în orașul acela patriarhal”.

O ultimă referință la o scenă remarcabilă din cântul al XIII-lea al *Odiseei*, trezirea lui Ulise în Itaca pe țărmul unde l-au depus corăbierii feaci, survine în capitolul „Sentimentul familiei”, intitulat în varianta din 2003 „Nausicaa în două ipostaze”. În timpul concertului unei violoniste rusoaice, corespondentă a Anei Maria, Traian continuă să se gândească la acele „teritorii nefericite” de curând revăzute, la acea „țară care a fost a noastră și nu mai e a nimănuui, pe care o detesta prea intens Cioran”. Povestind „călătoria inutilă în acel ținut sălbatic”, cum spune Christa, el caută să clarifice curioasa dilemă pomenită în fața gazdelor italiene, nesiguranța dacă cei care l-au primit în România făceau sau nu parte din familia sa reală. Versurile care exprimă descumpănirea lui Ulise, incapabil să recunoască Itaca după anii petrecuți departe, traduc și confuzia rătăcitorului modern: „Sărmanul de mine, unde sunt, în ce țară, la ce popor sălbatic?” Traian îi explică pe larg Christei ezitarea de a-i socoti rude pe cei ieșiți în cale: cum ar fi putut să-i placă acei oameni prost îmbrăcați și stângaci care i-au defilat prin față de vreme ce „întâlnirea cu ei a fost total lipsită de afecțiune”? Dat fiind că „cei de *Dincolo*” nu i-au transmis vreun sentiment familial cu fețele lor „nemișcate chiar și atunci când zâmbeau”, e de înțeles de ce i-au trecut prin minte cele mai stranii presupuneri: „...oare cine să fie toți ăștia? [...] Or fi într-adevăr rudele mele sau niște străini, puși să joace acest rol?” Fără a se putea lămuri până la încheierea întrevederii, păstra senzația de a fi pe scenă urmărit de privirile celor din preajmă: „...îi simțeam pe toți că, mai pe furie, mai pe față, se uită la mine, că nu mă scapă o clipă din ochi”. În atmosfera crispată cei din anturajul lui se purtau „ca niște figuranți într-o piesă” încât până și ordinea din camere devenea suspectă: „Parcă nu-și permitau să clintească nimic. Nu cumva și casa asta în care m-au adus este o casă oficială?” După ce alungă un porumbel dolofan și indolent, „metafora nemulțumirilor” resimțite în România, dovada felului „cum se degradează făpturile în captivitate”, Traian se pronunță răspicat: „aceea nu este țara mea”.

Aventurierul modern și-a însușit experiența trecerii *dincolo*, a străbătut Cortina de Fier dintre jumătatea liberă și cea captivă a Europei postbelice și în același timp s-a apropiat de celălalt tărâm al morții. Cum am văzut deja, ambiguitatea adverbului este exploatată frecvent în roman. Replica mamei din vis la declinarea identității fiului sună: „Dacă ai fi tu, n-ai fi aici, cu noi, ai fi departe! Dacă ai fi tu, ai fi *Dincolo*! Ai fi ca mort!” (cap. 1). În zăpușeala de la Otopeni, Daniel își imaginează atmosfera răcoroasă de la Frankfurt, căci „*Dincolo* pot să aibă aer condiționat peste tot”, nu fără a menționa opinia colegului ai cărui părinți securiști „sunt toată ziua *Afară*”: „*Dincolo*

e încă și mai rău, că de la aer condiționat ți se umflă amigdalele” (cap. 10). Tot pe aeroport, la plecarea oaspetelui, tatăl lui Daniel își consolează consoarta, fiica adoptivă a Anei Maria, cu remarca „nici noi nu vom împărăți pământul, o să ne întâlnim *Dincolo* cu toții”, în timp ce Daniel ar vrea să-l întrebe pe Traian: „...când ai să mă chemi la tine *Dincolo*, în cealaltă lume?” (cap. 20). Evocând pragul celeilalte lumi din *Odiseea* „la capătul de dincolo al apelor, la poporul cimerian”, Traian specifică tema ambițioasă a lucrării sale care își propunea să refacă „traseul călătoriei în lumea de dincolo” așa cum reiese din literatura elină cu toate că „lumea umbrelor, lumea de dincolo, nu poate fi înțeleasă, nici povestită” (cap. 21). Contactul cu cei din țară a fost lipsit de afecțiune, estimează retrospectiv vizitatorul frapat de răceala primirii la Otopeni: „Cei de *Dincolo* nu mi-au transmis deloc un sentiment de familie” (23). Porumbelul greoi și fără instinct de conservare îi „amintește de oamenii de *Dincolo*, deși captivitatea lor e infinit mai inconfortabilă” (cap. 23). Mai târziu, Christa confirmă pricina suspiciunii bărbatului față de publicul plictisit al conferinței lui ratate: „Cei de *Dincolo* nu ți-au dat sentimentul de familie. Ți s-a părut că interpretau prost, ca niște amatori, roluri de rude” (cap. 25). În urma peregrinării pe cealaltă lume, moartea personajului este deznodământul firesc al cărții - marcat în ediția definitivă prin inversarea ultimelor capitole ale redactării din 2003. Simetric față de scena în care doarme frământat în automobilul spre Roma, Traian ațipește din nou în direcția opusă revăzând elementele cele mai sugestive ale visului inițial: „Am adormit în mașină [...] Dar exista un chiparos? Dar exista un brad la noi în curte? [...] Măcar tu recunoaște-mă, măcar tu uită-te la mine, mamă [...] ții capul întors și umbra chiparosului îți acoperă fața”. Continuând să susțină că „această călătorie prea târzie a fost un șoc periculos”, cu convingerea că „nu trebuie să-ți amintești ceea ce nu îți face plăcere”, Christa realizează apoi că Traian, care „a ațipit iar, cu capul într-o parte, rezemat de geam și respiră cam ciudat”, pare să vrea să rămână în locul unde se află: „Hai, fă un mic efort și trezește-te [...] Ce repede ai adormit, nici n-am observat! [...] Nu se poate!” (cap. 34).

Între variantele succesive ale romanului, Gabriela Adameșteanu a eliminat unele citate din *Odiseea* folosite anterior. În ediția definitivă lipsesc de pildă mai multe fragmente din cântul I al epopeii care figurau în 2003 - cuvintele lui Telemah către Atena în chip de Mentis: „Și nu mai tragem noi nicio nădejde/ Să spuie-oricine-ar fi că el se-ntoarnă/ E dus de pe pământ și nu mai vine”; aprecierile lui Zeus despre destinul lui Egist ucis de Oreste: „Cum oamenii pe zei îi tot defaimă/ Și-nchipuie că de la noi vin toate/

Necazurile lor, ci dânșii singuri/ Cu-a lor păcate și-nrăiesc ursita”; invocarea către muză axată pe „bărbatul viteaz și iscusit care nemernici amar de ani pe lume și cunoscu pe drumul lui tot felul de oameni, de orașe și de datini și patimi”. Nu persistă nici adresarea lui Ulise către Nausicaa din cântul al VI-lea reprodusă în 2003: „Privindu-te, uimirea mă cuprinde.../ Așa uimit și înmărmurit, femeie, Privesc în fața ta și mă cutremur”. De asemenea, scriitoarea a renunțat la titluri de capitole care indică fățiș echivalența România = Itaca ori corespondentul antic al personajelor, Traian = Ulise, Christa = Calypso, Buni = Penelopa, Daniel = Telemac, Mullova = Nausicaa, Clementina, mama lui Daniel = Casandra. În 2003, alături de subdiviziunile cu denumiri mitologice „Philemon și Baucis” și „Philemon și Baucis îmbătrânind împreună”, apar „Callypso îmbătrânind”, „Callypso își are povestea ei”, „Telemac la aeroport”, „Adevărata Ithacă”, „Ulise crede în prietenie”, „Callypso cu o mie de fețe”, „Ulise adolescent”, „Suferințele lui Laerte”, „Moartea Penelopei”, „Nausicaa în două ipostaze”, „Telemac în regatul lui Pluton”, „Callypso nu vrea să uite”, „Penelopa adolescentă”, „Casandra cea pisăloagă”, „Telemac încă mai așteaptă în aeroport”, „Ulise are somn ușor”, „Sfaturi pentru Telemac”. Din toate acestea în forma finală subzistă doar „Moartea Penelopei”, pe lângă „Discursul Casandrei”. Tot astfel, în 2007 volumul este structurat în secțiunile „Ithaca se apropie”, „Adevărata Ithacă” și „Sfaturi pentru Telemac” devenite în 2013 „Plecarea”, „Acasă” și „Întoarcerea”. S-ar spune că autoarea a considerat prea insistență raportarea nemijlocită la epopee. A păstrat însă suficiente referințe homerice, plasate mai cu seamă în debutul scrierii și în secvențe-cheie. Departe de a fi doar decorative, pretext al unei parade de erudiție, pasajele în cauză joacă oarecum rolul rapoartelor și notelor informative din dosarul de securitate al savantului inserate în narațiune: dezvăluie dedesubturi ale întâmplărilor care scapă unui observator naiv, amăgit de falsele lui percepții. Pe de altă parte, abundența trimiterilor la cântul al XI-lea al *Odiseei* sugerează că revederea căminului abandonat înseamnă moarte, idee care coincide cu cea a lui Sándor Márai din *Pace în Itaca*. Încheierea fericită a epopeii nu pare să-i convingă pe unii din romancierii care au mers pe urmele lui Homer.

Bibliografie

- Adameșteanu, Gabriela. *Întâlnirea*. Editura Polirom, Iași, 2003.
- Adameșteanu, Gabriela. *Întâlnirea*, ediție definitivă. Editura Polirom, Iași, 2013.
- Adameșteanu, Gabriela. *Vară – primăvară*. Cartea Românească, București, 1989.
- Boitani, Piero. *L'ombra di Ulisse. Figure di un mito*. Il Mulino, Bologna, 1992.
- Entanaclaz, Agathe. *Les Métamorphoses d'Ulysse. Réécritures de l'Odyssee*. Flammarion, Paris, 2003.
- Genette, Gérard. *Palimpsestes. La littérature au second degré*. Seuil, Paris, 1982.
- Homer. *Odiseea*. Traducere de George Murnu. Editura Univers, București, 1971.

HOMERIC ECHOES IN *THE ENCOUNTER* OF GABRIELA ADAMEȘTEANU

ABSTRACT: The novel, which describes the temporary return to the native country of a long-exiled man, unfolds under the sign of the *Odyssey*. Many Homeric references, quoted or paraphrased passages, are placed in key sequences of the novel. The interactions with the epic poem facilitate the deciphering of the major theme of the novel, that of exile. Far from being merely decorative, a pretext for a parade of erudition, the Homeric reverberations reveal hidden meanings of the events that escape a naive observer. The relationships between the modern characters can be better understood by analogy with the relationships between the Homeric heroes. The frequent references to the eleventh book of the *Odyssey*, which depicts Odysseus' descent into Hades, suggest that the return to the abandoned home means death. The novel proclaims the impossibility of finding one's homeland after a long period spent elsewhere and thus overturns the happy ending of the *Odyssey*.

KEYWORDS: Gabriela Adameșteanu, Homer, epic poem, modern novel, intertextuality.